

עופות הים המסתוריים

אמנם אנחנו לא מעצמה של עופות ים כדוגמת ארצות סקנדינביה ואנגליה, אבל בהחלט ראוי להציג את המשפחה המעניינת והמסתורית הזאת אשר מרבית נציגיה מופיעים באורח נדיר ביותר בים התיכון. נציגי הקבוצה הזאת מותאמים בצורה משמעותית לחיים בים המלוח, והם ניזונים מבעלי החיים בימים ובאוקיינוסים, וזאת על אף שחלק קטן מהם בוחרים לחלק את פעילותם גם במקווי מים מתוקים ובחופים. עופות הים לרוב מאריכי חיים (בין 60-120 שנה, בהתאם למין), מקננים מאוחר יחסית, בדרך כלל במושבות גדולות, ומגדלים פחות צאצאים, אך ההשקעה ההורית ממושכת יותר. מינים לא מעטים מצויים בסכנת התמעטות בשל ציד, איסוף ביצים על הקרקע, תחרות עם האדם על הדגה, וכמובן טריפה על ידי מינים פולשים או מתפרצים כדוגמת חתולי בית, וחמיסת ביצים על ידי חולדות.

כתב: ד"ר חיים מויאל
צילמו: אוהד שרר, אמיר חיל ואמיר גור

1. אלבטרוס נודד בקינון.
האלבטרוס הנודד נחשב לאחד המינים הנחקרים ביותר בעופות הים. הוא מקנן במושבות באיים התת-ארקטיים, וניזון בלילה בעיקר מדיונונים, סרטנים ודגים קטנים.
צילם: אמיר גור

2. זוג קורמורנים ימיים. בני הזוג מקננים לרוב על שיני סלע, לרגלי מצוקים ימיים. הקורמורן הימי מותאם טוב יותר לים מקרובו הקורמורן הגדול, בכנפיו הקטנות יותר, בגופו הקטן והשטוח יותר ובמקורו הדק יותר.
צילם: איתי ברגר

מרבית עופות הים המודרניים מתועדים מתקופת הפליאוגן שלאחר עידן הדינזאורים. חלק גדול מהמינים נכחדו כבר בתקופות פרהיסטוריות, כך למשל על פי רקורד המאובנים נתגלו 25 מיני קורמורנים שנכחדו.

את עופות הים מאפיינת רדיאציה אדפטיבית, כלומר דמיון פיזיולוגי ואנטומי בשל התאמה לתנאי הסביבה והמזון.

תכונותיהם ההתנהגותיות עוצבו באופן ברור מפעילותם בים ומסוג הדיאטה שלהם. כמעט כל נציגי המשפחה מאופיינים בגוף מותאם לשחייה, בכנפיים ארוכות ובאונות שחייה ברגליהם, כאשר ברובם המכריע הם אינם צבעוניים אלא בעלי לבוש הסוואה שחור, אפור ולבן, אם אל מול השמים הבהירים כשהם קרוב אל פני המים או אל מול קרקעית הים הכהה, ואם צללו עמוק במרדף אחר טרפם.

הקבוצה הגדולה הזאת כוללת בעיקר שחפים, יסעורים, חמסנים, קורמורנים, סולות, שקנאים, וגם כאלה שנציגיהם אינם מצויים בישראל, כדוגמת האלקות והפינגווינים (מאחר שיש חילוקי דעות בדבר שאלת השתייכות הצוללנים והשחיניים, שאינם מבלים תדיר בים, לקבוצה הזאת – לא כללתי אותם בסקירה).

ככלל, עופות הים הצוללים, כדוגמת הקורמורנים הימיים והאלקות, מאופיינים בכנפיים קצרות יותר ובעצמות מלאות, ואילו עופות ים המבלים את מרבית זמנם בתעופה, כדוגמת האלבטרוסים והיסעורים, מאופיינים במסת גוף קטנה ובכנפיים ארוכות וצרות יחסית, עם עומס כנף קטן, שבהן מופחתות מערבולות האוויר והעילוי מצויין.

ויסעורון ע"ש בק (Beck's Petrel). הדורם שיריחי (מגדולי הצפרים בישראל ומהמובילים בעולם בתחום), במהלך מסעותיו חובקי העולם, אחראי על גילויים של שישה מיני יסעורונים נדירים מאוד, שנחשדו כנכחדים, ובכללם שני אלה (על פי הידוע, הוא הצפר היחיד בעולם שצפה בכל המינים ותת-המינים של בני משפחת נחירי האבוב ועופות הים בכלל, ותיעד אותם).

בין עופות הים יש כאלה – כדוגמת הפינגווינים הקיסריים – המבלים את מרבית זמנם במשטחי הקרח האנטארקטיים החשוכים, ולעומת זאת שחפית הקוטב נעה על פי מחזור תנועת האור מקוטב לקוטב, ועפה מרחק העולה על היקף כדור הארץ.

בישראל מופיעים 44 מינים של עופות ים (לא כולל שקנאים, שחיניות וצוללנים), אך מרביתם (כ-65 אחוז) מזדמנים נדירים עד נדירים ביותר אצלנו (כולל אלה המופיעים רק בים סוף, אל מול אילת). מבין עופות הים הקיימים אצלנו רק שניים תועדו כמקננים (שחפית ים ושחפית גמדית). 75 אחוז ממיני עופות הים באירופה מופיעים גם בישראל.

מוצא עופות הים מהאוקיינוס ההינדו-פסיפי, ומשם כנראה התפצלו המינים לאזורים אחרים בעולם. בהקשר זה מעניין לציין כי האוקיינוס האטלנטי, למשל, צעיר יותר ופחות מגוון במיני עופות ים. הנציג הראשון המופיע במאובנים – Hesperornis (ציפור מערבית) – הוא משלהי תקופת הדינזאורים (קרטיקון), ועל אף שהוא נושא בלסתו הארוכה שיניים עדיין ניתן להבחין בקווי דמיון ברורים המאפיינים את עופות הים של היום.

1

1. שחפי אגמים הם הנפוצים מבין השחפים בישראל בחורף ופעילים בלהקות גדולות מאוד לא רק באגמים ובמזבלות, אלא גם בימים ובחופים. צילם: חיים מויאל

2

2. היסעור הענק הוא הגדול בבני סוגו, מין אופורטוניסטי הנוהג לעקוב אחר סעודות הלוויתנים אך ניזון גם מטרפה ומנבלות. מלבד שמן מיוחד בקיבתם מצוידים יסעורים אלה בבלוטת מלח המסלקת את עודפי המלח מהנחיריים החוצה. צילם: אמיר חיל

3. אלבטרוסים שחורי-גבה במושבת קינון יחד עם פינגווינים. אצל האלבטרוסים החיזור מיוחד במינו ומורכב למדי. הם נוהגים לרקוד בקבוצה המחולקת לזוגות, בתנועות מחוה מורכבות וקריאות מגוונות, ובעיקר מתנועעים שמאלה ימינה והלאה יחדיו. זוג מגדל אפרוח אחד בשנתיים. צילם: אמיר גור

3

היסעורון (Storm Petrel) הוא הקטן בעופות הים, ומוטת כנפיו מגיעה לפחות מ-35 ס"מ. הגדול שבהם הוא ללא ספק האלבטרוס הנווד (Wandering Albatross), שכנפיו נפרסות לאורך של 3.7 מ'. אגב, לאלבטרוס הנווד לוקח לפחות שבע שנים לקבל את הניצוי של הבוגר ולהתחיל לקנן.

המינים הנדירים ביותר בקבוצת עופות הים הם כנראה יסעורון מגננה

1

לכל עופות הים יש בלוטת שומן מעל הזנב, המשמשת כמאגר לצורך שימון נוצותיהם באמצעות מקורם, כדי למנוע הרטבת גופם ואיבוד קריטי של חום הגוף, בנוסף ליכולתם להחזיר אוויר כשכבה מבודדת מפני המים הקרים. בחלל מערות האף נמצאת בלוטת המלח האופיינית לעופות ים רבים, שדרכה מופרשים עודפי המלח החוצה.

נדידתם של לא מעט מנציגי הקבוצה הזאת היא ארוכה במיוחד, כך למשל היסעורים והאלבטרוסים גומאים רבבות קילומטרים ב"תנועת מטאטא", תוך שימוש בחוש הריח המפותח שלהם. בהקשר לנדידה ראוי לתשומת לב עוף ים מרשים שקבע את שיא גינס – שחפית הקוטב שנדידתה הקלאסית היא הארוכה ביותר מבין העופות בעולם – יותר מ-40,000 ק"מ במשך כחצי שנה (הלוך-חזור). כך בעצם היא מבלה מחצית מחייה בנדידה מהקוטב הצפוני הארקטי בחצי הכדור הצפוני אל מרחבי השלג בדרום, ועד הקוטב האנטארקטי, קצה קצהו של חצי הכדור הדרומי.

אמנם האוקיינוסים והימים תופסים כ-70 אחוז משטח פני כדור הארץ, אך יש שנוטים לחשוב כי הם מהווים מקור מזון פחות בהרבה מאשר היבשה, אך לא כך הוא. האוקיינוסים שופעי מזון באזורים מסוימים המשתנים על פי האקלים, משטר קרינת השמש, רוחות ומליחות המים. מקור המזון הזה הוא ברובו הפיטופלנקטון והזואופלנקטון המיקרוסקופיים, המהווים את בסיס המזון בים.

מרבית החמצן והחומר הירוק בכדור הארץ מיוצרים למעשה בים, למרות העובדה שמספר המינים קטן ומהווה רק שלושה-ארבעה אחוזים מכלל היצורים הידועים כיום. אין לשכוח שעופות ים לא מעטים בוחרים בבלות גם ב"אוקיינוס" האנטארקטי ששטחו מגיע ל-20,327,000 קמ"ר.

כמחצית מעופות הים ניזונים בעיקר מדגים, כ-40 מינים ניזונים מסרטנים ימיים ופרוקי רגליים ימיים, סרטנים כמו קריל, דיונונים ומיני בעלי חיים ימיים אחרים שמצויים באוקיינוס, ואילו שאר המינים

2

ניזונים ממגוון זואופלנקטון וסרטנונים למיניהם. יסעורים ענקיים צדים לעתים נדירות פינגווינים קטנים ואלקות בים, בדומה לחמסנים הנוהגים לשדוד אפרוחים וביצים מהקנים שבמצוקים. עופות ים רבים כדוגמת השחפים נוהגים לסעוד את לבם בנבלות המזדמנות של יצורי ים שונים, לחטוף ככל יכולתם מבשרה של חיה ימית פצועה שנגנסה על ידי טורפי ים כדוגמת הכריש, או ליהנות משאריות של דיג מסיבי של האדם.

שקנאים נוהגים לצוד לעתים רחוקות גם אפרוחים של עופות ים אחרים, לאחסנם לעיכול ראשוני בשק המקור, ולהביאם מכוסים ריר של מיצי קיבה לאפרוחים שלהם בעלי התיאבון העצום. עופות ים נוהגים ללוות ספינות ואף נחים על סיפניהן ועל התרנים שמזדקרים מהן, ממתינים בסבלנות רבה לשאריות הצפויות מהדיג.

יש הניזונים מטרפם תוך כדי שחייה כמו במקרה של השחפים, על ידי מרדף בצלילה כמו הקורמורנים, גלישה (עם חצי כנפיים פרוסות) כמו היסעורונים והאלבטרוסים, או צלילה מגבוה אל המים, כמו הסולות והשקנאים החומים האמריקאים. אלה האחרונים צוברים תאוצה תוך כדי צלילה למרכז של להקת דגים, ובמהלכה הם מכוונים את תנועתם באמצעות הכנפיים האסופות לאחור. בשנייה שלפני הפגיעה במים הם מצמידים את כנפיהם לגופם, מותחים את ראשם לפני בהמשך לגוף וחודרים למים כטיל. זהו מחזה מרתק לראות סולות "נורות" כמטח טילים המעלה בועות קצף ואדווה רוטטת מסיבי לנקודות החדירה.

ישנם עופות ים, כדוגמת הפריגטות, שאינם נוחתים על המים בשום מצב, שכן כנפיהם עלולות להיפגע והם יתקשו להתרומם שוב. הפריגטות, הצדות לרוב בזוגות, ידועות כקלפטופרזיטיות פיראטיות התוקפות עופות ים אחרים באוויר ומאלצות אותם להקיא את מזונם לאחר שהם נלכדים במקורן האימתני והחד. הפתונים, שהם עופות ים טרופיים קטנים שגודלם כגודל שחפיות, הם קרבן נפוץ לתקיפות האוויר של הפריגטות. הפתונים ועופות הים האחרים הנתונים

3

4

1. השחפית הכספית היא השחפית הגדולה בעולם. באזורנו היא מקננת בים סוף ונצפתה לאורך השנה בחופי אילת, והיא נדירה מאוד בים התיכון. צילם: אוהד שרר
2. שחף ארמני צעיר בתעופה. השחף הארמני הוא מהנפוצים בארצנו, אם כי לא ידוע כמקנן. הוא פעיל, מלבד בים וחופיו, גם במזבלות, בריכות דגים ושדות ליד גופי מים. צילם: אבי גל.
3. האלבטרוס הוא בעל הכנפיים הארוכות בעולם העופות, הנפרסות לאורך של 3.7 מ'. למין זה לוקח לפחות שבע שנים לקבל את הניצוי של הבוגר, ולהתחיל לקנן. צילם: אמיר גור
4. סולה צפונית בגלישה. הסולות נוהגות לצלול בלהקה גדולה ומגובה רב, העולה על 100 מ', בצלילת טורפדו אל הדגים המבוהלים. צילם: אוהד שרר

1

2

1. שחפית הים נחשבת לטריטוריאלי מאוד, ובעת הקינון והטיפול באפרוחים היא מגיבה באגרסיביות לכל פולש. צילם: אהרון שמשון.

2. הסערון השחפי הוא מין יסעור כסוף כשחף, שנוהג להקיא שמן מקיבתו בעת החיזור או כשפולש מתקרב לקנו המצוי במצוקי הים. צילם: אוהד שרר.

3. שחפית צהובת-מקור מצויצת. מצויה בים ובחופיו באזורים הטרופיים. בחופי אוסטרליה ובפיליפינים קיימות מושבות בנות 13,000 זוגות ויותר. צילם: איתי ברגר.

3. שחפיות הים נוהגים לבצע ריטואלים בחיזור, כמו הצלבת מקור או סינוץ מדומה, ובשיאם מתבצעת העברת דג או דג דמיוני לנקבה. צילם: אהרון שמשון.

3

4

לתקיפות פיתחו לעצמם דרכי הימלטות כשהתוקפות נראות בשטח, בין השאר באמצעות שינוי נתיב חד ממש בשנייה האחרונה לפני הפגיעה של העוף הכבד יותר, שאין לו יכולת תמרון דומה. לעופות הים הקטנים יש יתרון ביכולות התמרון, בעיקר קרוב לפני המים, מקום שם לפריגטות ארוכות הכנף קשה ליצור עילוי מספיק ללא פגיעה אפשרית בכנפיהן על פני קרום המים, במיוחד לאור העובדה שהפריגטות לא מצוידות בבלוטת שומן שמריחתו על הנוצות הייתה מונעת הירטבות הנוצות ושמירה על חום גופן.

גם שחפים דומיניקנים מתגודדים וצורחים ומאלצים עופות ים כפינגווינים להקיא את מזונם לטובתם. שחפים גדולים, כדוגמת שחף לבן-כנף (שפרט אחד שלו נאסף במפרץ אילת), צדים לעתים עופות ים קטנים כמו אלקות, ורבים השחפים והשחפיות החומסים ביצים ואפרוחים קטנים במצוקי הים ובאיי הקינון.

עופות הים צדים לרוב ללא שיתוף פעולה, אך האינטרס המשותף שלהם יוצר אסטרטגיית ציד המפנה את כולם לאותו אזור שבו נראות להקות דגים או שם עסוקים כרישים ודגים טורפים אחרים בציד, מגיעים את פני הים ופולטים למים חלקי דגים. כדי לאתר להקות דגים מבצעים עופות הים רפרוף סריקה באוויר.

אם לסכם את שיטות הציד של עופות הים: היסעורונים נוהגים לבלות באזורי סערות וניזונים תוך כדי שחייה בעיקר מזואופלנקטון צפים; הצוללנים נוהגים לצוד תוך כדי מרדף בצלילה שטחית; הקורמורנים והאוריות נעזרים גם בכנפיהם ורגליהם; פתון ים סוף צולל כרגיל מגובה של עשרה מ', כשזנבו הארוך והמרשים (המשמש לו גם בגינוני החיזור) מסייע לו כהגה בתמרון הסופי אל טרפו בים, הכולל בעיקר דגים דיונוניים. הסולות למיניהן "יורות" עצמן בצלילה דינמית מגובה רב (מעל 100 מ') אל הדגים ההמומים המתפזרים לכל עבר לשמע התנפצות המים בשאון רב. קרובתם, סולה כחולת-רגל, נוהגת לשרוק כסיגנל לכל החבר'ה לפני הצלילה ממש. גם השקנאים החומים מגיעים לאזורי הציד בצלילה מהאוויר, הפאפינים (תוכי הים) תוך כדי ביצוע קפיצת ראש ממצוקים, הפריגטות והחמסנים רודפים ושוודדים, והחמסנים הגדולים נחשבים לטורפי-על הצדים אפילו את בני סוגם.

לגזרן – בן למשפחת השחפיים – יש שיטה מיוחדת לדוג: הוא סורק את קרום פני המים באמצעות מקורו התחתון (הקצר יותר), תוך כדי יצירת מספרים שנסגרים אוטומטית עם מגעם ביצור מימי כלשהו.

ככלל, עופות הים (למעט השחפיות) הם מונוגמיים. בני הזוג עמלים ומטפלים במסירות בצאצאיהם, והזוגיות שלהם בחלק רב מהמקרים נמשכת שנים רבות, או כל חייהם – כמו במקרה של האלבטרוסים והיסעורים הגדולים, או רק לכמה עונות, בהתאם לנסיבות והתנאים, כמו במקרה של מיני שחפים, אלקות ופינגווינים.

4

1. הפריגטה הנהדרת מכונה הפיראט של הימים הטרופיים, כמו איי גלפגוס, כיוון שהיא נוהגת לאלץ עופות ים להקיא את מזונם. בעת החיזור הזכר נוהג לנפח מעין בלון אדום ענק שמצוי בתחתית מקורו האימתני. צילם: אמיר גור

2. השחף הימי נחשב למלך השחפים, היות שהוא הגדול בנציגי הקבוצה הזאת והסקרן שבהם. מין זה נעלם בעבר הרחוק מאזורים רבים שבהם נהג לקנן, בשל מסחר בנוצותיו לעשיית כובעים משובחים. צילם: אוהד שרר

3. ריסה שחורת רגל. מין מיוחד של שחף המזדמן באורח נדיר אל חופי הים התיכון בחורף ובנדידה. הריסה נוהגת לקנן במושבות ענק בנות רבבות זוגות. צילם: אוהד שרר

1

2

5

3

4. הסולה הצפונית היא מזדמנת נדירה מאוד בחוף בחופי הים התיכון. היא מקננת במושבות ענק במרומי המצוקים הימיים. אצל הסולה הצפונית נמנו ההזדווגויות הרבות והממושכות ביותר בקרב עופות הים. צילם: אוהד שרר

5. פתון אדום מקור בקנו בכוכי מצוקי הים. נוהג לצלול מגובה של עד עשרה מ', כשזנבו הארוך והמרשים (המשמש לו גם בגיוני החיזור) מסייע לו כהגה בתמרון הסופי אל טרפו בים, הכולל בעיקר דגים ודיונונים. צילם: אמיר גור

מרבית נציגי הקבוצה אינם נלחמים ביניהם בזמן בחירת טריטוריות קינון, למעט אחדים כדוגמת הסולות הצפוניות, הנלחמות בתעוזה במקורן או במשיכות כנפיים, או כמו במקרה של השחף השחור והפתונים, אשר נלחמים באכזריות עד זוב דם מול בני מינם, כאשר בן מינם (או פולשים אחרים) מתקרב לחורי הקינון שלהם.

הרוב המכריע (95 אחוז) של עופות המים מקננים במושבות, כמו באיים באוקיינוס השקט ובאנטארקטיקה. כך, לדוגמה הפינגווינים, הסולות, האוריות והאלבטרוסים (להוציא את האלבטרוס הכהה, המקנן בבודדים). גודל המושבה תלוי בראש וראשונה בשפע המזון הזמין, וגם באתרי קינון מתאימים. בני האדם נוהגים לאסוף את הלשלת עתירת הזרחן (המשמשת כדשן משובח) של עופות ים מסוימים, שהצטברה במשך שנים רבות, כמו במקרה של הסולות מפרו וצ'ילה, אשר נחשבות לאחת מיצרניות ה"גואנו" (לשלת) הגדולות בעולם. כך גם הקורמורים.

הקינון מתקיים על פי רוב על הקרקע או על מצוקים. אמנם הם מקננים במושבות לא טריטוריאליות, אבל, ובמיוחד במקרה של השחפיות, האגרסיביות בין הפרטים גדולה במיוחד. כך למשל ידוע כי פתון ים סוף נוהג להעיף אפרוחים וביצים של יסעורונים מהקנים, כדי לתפוס את מקומם.

קיימות מושבות מעורבות, אך לרוב כל מין שומר על ריכוזו במרחב הכללי.

לא כל עופות הים מקננים בקרבת הים. יש ביניהם מינים המקננים בקוטב הדרומי, הרחק מהים, אפילו במרחק של כמעט 500 ק"מ אל תוך היבשה. כך למשל יסעור השלג והפינגווין הקיסרי, אשר נודדים למרחק של 100-200 ק"מ אל פנים היבשת. המין אלקה משייטת, שכמעט נכחד לחלוטין, מקנן דווקא ביערות אורנים זקנים, וכך גם הסולה הנדירה בעולם – הסולה ע"ש אבוטס מאיי חג המולד. גם מינים נפוצים כמו פריגטות וסולות אדומות-רגל מקננים גם על עצים וגם על פני הקרקע.

מינים מסוימים מקננים במושבות עצומות המונות למעלה ממיליון פרטים; כך במקרה של האוריות, השחפיות הכהות והיסעור קצר-זנב. שחפיות לבנות מנירזילנד, מהיפות בעופות הים בעולם, לא נוהגות לבנות קן ואפילו לא לחפור גומה. לא מעט עופות ים וביניהם אלבטרוסים מקננים על הקרקע, לעתים הרחק ממצוקים, וזאת לאחר שבילו את שאר זמנם במרחבים הכחולים והסוערים.

ככל שהנאמנות לאתר הקינון גדולה יותר, כך זמן הבילוי בקינון ובהשגחה על האפרוחים ממושך יותר. הסולות הצפוניות מבלות יחד זמן רב במיוחד. בשנתיים-שלוש הראשונות עופות ים רבים מחזקים את הקשר הזוגי בטרם יחלו לקנן ממש. כך האלבטרוסים, השחפיות הכהות והקורמורן הימי.

מועד בקיעת הביצים מסונכרן היטב ומאפשר הגנה טובה יותר מפני תחרות או ניסיון שדידת ביצים. יסעורונים מסוימים מקננים דווקא בחורף כדי להימנע מתחרות עם יסעורים אגרסיביים.

החיזור בקרב עופות הים לרוב ממושך ומורכב מריטואלים שונים ומגוונים. כך למשל, הסולות כחולות-הרגל מציגות את כפות רגליהן הכחולות בצורה משכנעת ומודגשת; הסולות הצפוניות זוקרות צוואר ומשלבנות מקור תוך כדי קריאות רמות כשכנפיהן שמוטות; יסעור שחפי יורק שמן מקיבתו; תוכי הים האטלנטי דוחף קלות את מקורו אל זה של בת זוגו כאות לברכה. לפעמים החיזור יכול להיות מונוטוני, כמו במקרה של היסעורים המציגים מקור אל מקור לזמן ארוך ומעיף בתוך מחילות הקינון שלהם. השקנאים מבצעים תנועות מקבילות מתואמות ודומות. שחפים רבים קדים קידות בליווי קריאות

ממושכות. אצל מיני השחפיות, הזכר נוהג להעביר דג של ממש או דמיוני לנקבה, בתעופה או על הקרקע.

אצל האלבטרוסים החיזור מיוחד במינו ומורכב למדי. הם נוהגים לרקוד בקבוצה המחולקת לזוגות, בתנועות מחווה מורכבות וקריאות מגוונות, ובעיקר מתנועעים שמאלה, ימינה והלאה יחדיו.

האלבטרוס הנודד מחזר גם בים, ונצפה מקיא מזון אל מקורה של הנקבה כריטואל מובהק. הפתונים נוהגים לנענע לצדדים את זנבם היתדי, בליווי צרחות של ממש, תוך כדי נסיקה מעלה וגלישה לאחור. זכרים של סולות לבנות-בטן זוקרים בתעופה את צווארם וזנבם כלפי השמים.

החיזור של הפריגטות, אשר עד כה דיברתי עליהן רק סרה, הוא מהמרשימים ביותר בקרב העופות בכלל. הזכרים מפתחים בלון עצום ואדום בגרום, כשהם נוהגים להיאסף לקבוצה של עשרות פרטים, ומציגים אותו בפני הנקבות בליווי קריאות עמוקות ומונטוניות.

הפינגווינים מחזרים בזוגות ולא בקבוצות, כשהם נצמדים בעמידה אופיינית, בטן מול בטן, מקורם זקור לשמים, תוך כדי שהם קדים קידות בליווי קריאות רמות ואפילו מגלגלים את עיניהם. אצל הפינגווינים הקיסריים הנקבות הן אלו שצדות ומביאות מזון לאפרוח ולאב המסור אשר עסוק, כמעט תשעה חודשים רצופים, בחימום הצאצא ובהשגחה עליו, מהיותו בביצה (שהונחה בזהירות על כפות רגלי האב) ועד לעצמאותו המיוחלת במרחבי השלג המשמימים והקפואים של אנטארקטיקה.

5. אלבטרוס נודד מקיא את מזונו אל מקורו של האפרוח הרעב. מין זה מבלה את מרבית זמנו במרחבי האוקיינוס. בישראל נצפה בעבר אלבטרוס לבן-כיפה שמת מתישויות ופוחלצו מצוי באוסף של אוניברסיטת תל אביב. צילם: אמיר גור.

עופות ים רבים מטילים לרוב ביצה אחת, ולפעמים ביצת מילואים נוספת כאלטרנטיבית לזו שבקיעתה נכשלה או נשדדה מיד עם הטלתה, ויש מקרים שהשוד מתבצע מיד עם צאת הביצה, בעוד המטילה עסוקה במלאכת ההטלה. הביצים המוטלות במדפי סלע במצוקים מבודדות, וכך נמנעת התגלגלותן מטה. מכאן שמרבית עופות המים מגדלים אפרוח אחד בלבד בשנה, שיטופל במסירות כחצי שנה ועוד כמה חודשים בים (במקרה של האוריה והאלקה), או עוד כשנה (במקרה של הפריגטה). אצל הפריגטה, ועוד כמה מינים – הקינון מתרחש פעם בשנתיים. אצל הפינגווין הדגירה מבוצעת על ידי הזכר בלבד. ישנם מינים אחדים שאצלם קיימת תופעה הקנינים, המכונה גם "מלחמת קין והבל", כמו סולת המסכה המטילה באופן חריג שתי ביצים במרווחי זמן בהטלה, כשכמעט תמיד זה נגמר בהרג הצעיר על ידי הבכור.

בקרב עופות הים, הצעירים מתחננים למזון בדרכים שונות. אצל מיני השחפים הגדולים האפרוחים מנקרים את הכתם האדום המצוי בקצה הלסת התחתונה של ההורים, כדי לגרות אותם להקיא מזון עבורם. בניסויים שנערכו בעבר התברר כי האפרוחים העדיפו מקור מלאכותי, ובלבד שיהיה מגושם עם כתם כמה שיותר גדול. אצל מינים מסוימים (כמו השקנאים, הסולות, הפריגטות והקורמורנים) האפרוח דוחף את מקורו עמוק לתוך גרונו של ההורה המאכיל, וזה מקיא את המזון המעוכל למחצה ללועו של האפרוח המורעב. במקרים רבים נוצרת אפליה כאשר ההורים מאכילים את האפרוח שניגש ראשון בקריאות נרגשות, וכיוון שהוא זה שאוכל יותר – יש לו גם כוח לבוא במהירות גבוהה יותר עם הגעתם, ולקרוא בקריאות רמות יותר.

מרתק לדעת כי קיים חיגור מובחן בקינון בקרב עופות הים המקננים על מצוקי ים נישאים. כך נבדק במצוקים של האזור הצפון אטלנטי, על אף חפיפה הקיימת בנישות השונות.

באופן כללי נמצא כי הקורמורנים הימיים יעדיפו לקנן במקום הנמוך ביותר ובשניי סלעים המבצבים לרגלי המצוקים. מעליהם האלקות הגדולות, אחר כך אוריות שחורות, הרחק מראש המצוק יקננו יסעורונים (לרוב במחילות), שחפים ממינים שונים, יסעורים, ולבסוף תוכי הים החביבים והמפורסמים בשם פאפינים.

מעל כל אלה נפגוש קרוב לוודאי את הריסות (הנהוגות לבטן את קנן בטיט המתקשה היטב), וכמובן האוריות המצויות הנפוצות עד מאוד.

1. האוריות המצויות הן מהנפוצות בעופות הים. מקננות במושבות ענק במצוקים ימיים. ביציהן מבודדות ומתאמות להסתובב על המקום ללא נפילה ממדפי הסלע. צילם: אוהד שרר

2. שחף זנב הסנונית הוא מין מיוחד בעל מקור כפוף וטבעת עין אדומה, והיחיד שניזון אך ורק בלילה. בחיזור הוא נוהג לעמוד על גב הנקבה. צילם: אמיר גור

3. שחפית נודי מצויה היא שחפית כהה שתפוצתה קוסמופוליטית. אינה נרתעת מאויבים או מהאדם. צילם: אמיר גור

4. סולת מסיכה. מין זה מטיל באופן חריג שתי ביצים במרווחי זמן בהטלה, כשכמעט תמיד נגמר בהרג הצעיר על ידי הבכור, תופעה המכונה "קנינים" או "מלחמת קין והבל". צילם: אמיר גור.

1

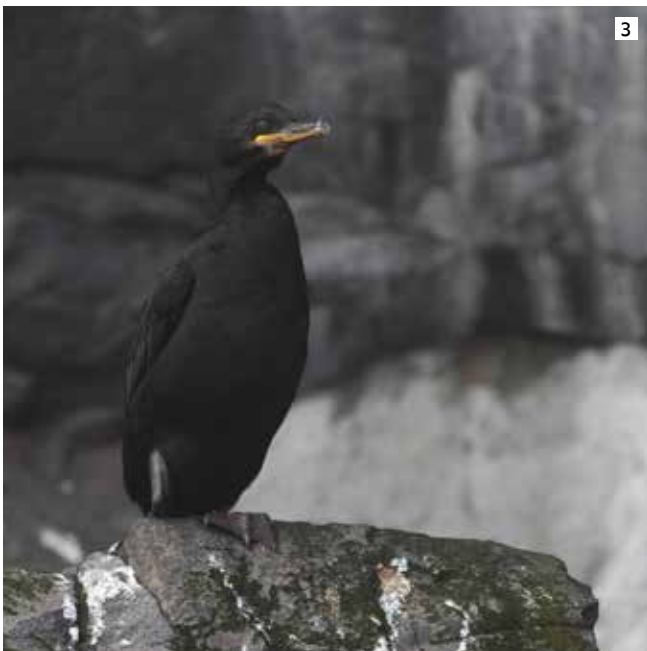
1. תוכיים אטלנטיים, בני הזוג "נישאים" לכל החיים, ולשמירת קשר הם נוהגים להתנשק במקוריהם. הנקבה מטילה ביצה אחת גדולה ולבנה, בתוך כוכים שנחפרו לרוב על ידי ארנבות. צילם: אמיר חיל.
2. סולה צפונית צעירה בשחייה ומנוחה. מין אגרסיבי וטריטוריאלי בקינון. בשלב זה הצעירים מקבלים מההורים דגים שלמים ללא נפנופי כנפיים ותחינה, בניגוד לעופות רבים. צילם: אוהד שרר.
3. בני הזוג אצל הקורמורן הימי מחזקים את הקשר הזוגי במשך שנתיים-שלוש, בטרם יחלו לקנן ממש. צילם: אוהד שרר.

2

בשליש העליון של המצוקים מקננים הסערונים השחפיים. הסולות הצפוניות מקננות קרוב מאוד לראש המצוקים ועל דרגשי סלע נרחבים ושטוחים. הסולות נוהגות להעיף מהמצוקים ביצים של אוריות שהחליטו לקנן בשכבת הקינון שלהן. עופות הים שמקננים הרחק ממקור מזונם יטילו בממוצע פחות ביצים. עופות ים גדולים ששרדו את הסכנות – כבמקרה של האלבטרוסים – עשויים להגיע לגיל מופלג ואפילו לגיל 50 ויותר.

לעופות ים המקננים במושבות אורבות סכנות ודרמות רבות – מידי שועלים, שחפים גדולים וחמסנים הנוהגים לשדוד ביצים ולטרוף אפרוחים עזובים. אבל למעשה, רק האדם עלול לסכן באופן משמעותי את קיומן של אוכלוסיות עופות ים רבים, היות שמתאפשר לו בטכנולוגיות מתקדמות להגיע למקומות מרוחקים ונידחים בקטבים ובאוקיינוסים, לצוד ולפגוע במושבות קינון גדולות של עופות מקננים חסרי אונים. □

3